WIKIPEDIA

Baskijski jezik

Baskijski jezik (ISO 639-3: eus (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=eus); baskijski: ***euskara***[2][3], katkad i ***euskera***[1][4] ili ***eskuara***[5]) je izolirani jezik[6] kojim govore Baski, narod nastanjen u Pirenejima u sjevernoj Španjolskoj i jugozapadnoj Francuskoj te neutvrđen broj u dijaspori. Baskijski je izolirani jezik koji ne pripada niti jednoj poznatoj jezičnoj porodici. Ima oko milijun govornika, a za oko 700.000 je materinski jezik. Sami sebe oni na baskijskom nazivaju *Euskaldunak*.

Baskijski jezik
Euskara, euskera[1]

Države **govorenja:**	Španjolska i Francuska
Regije **govorenja:**	Sjever Španjolske i jugozapad Francuske
Etnicitet:	Baski
Broj govornika:	materinski jezik: 700.000 uključujući strane govornike: 1.033.000
Rang:	-
Razredba:	Izolirani jezici **baskijski**
Jezični kôd	
ISO 639-**1**:	eu
ISO 639-**2**:	baq (B) / eus (T)
ISO 639-**3**:	eus

Vidi također: Jezik | Jezične porodice i jezici | Popis jezika po kodnim nazivima |Dodatak: Popis jezika

Sadržaj

Povijest

Rasprostranjenost

Teze o povezanosti sa drugim jezicima

Status

Prisutnost na internetu

Osobine
- Pismo
- Glasovi

Izgovor

Gramatika
- Imenice i zamjenice
- Glagoli

Rječnik
- Dani u tjednu
- Mjeseci u godini

Ostale riječi

Sintaksa

Narječja

Pidžini

Primjer teksta

Vidi još

Izvori

Literatura

Vanjske poveznice

Povijest

Prvi pisani spomen baskijskog jezika dolazi iz rimskog razdoblja i to na jeziku zvanom akvitanski.[7]

Baskijski jezik je izoliran, tj. ne može se povezati ni s jednim drugim jezikom. Riječi slične suvremenom baskijskom se nalaze na području gdje se danas govori baskijski (u imenima) još u rimsko doba.

Postoje mnoge teorije kojima se baskijski povezuje s raznim jezicima, ali nijedna nije općenito prihvaćena.

Za razliku od većine europskih jezika, književnost na baskijskom jeziku je relativno novijeg datuma.[8] Prva knjiga na baskijskom jeziku Linguae vasconum primitiae , autora Bernarta Etxeparea tiskana je van Baskije, točnije u Bordeauxu 1545.[9] Prvi prijevod Novog zavjeta na baskijski napravio je godine 1571.protestantski svećenik Joannes Leizarraga čiji je prijevod bio napravljen na mješavini sjevernih dijalekata.[9]

Prvu gramatiku baskijskog jezika (točnije gipuskoanskog dijalekta) napisao je Larramendi. Njen naslov na španjolskom "*Imposible vencido*" ("Nemoguće svladano") ukazuje s koliko su se teškoća susretali jezikoslovci koji su pročavali baskijski jezik. U dvadeset prvom stoljeću danas postoje brojne gramatike baskijskog jezika. Većinom su na baskijskom, francuskom ili španjolskom, no postoje i manja djela na drugim jezicima kao što su engleski, ruski, nizozemski i mađarski.

Rasprostranjenost

Baskijski se govori u nekoliko sjevernih pokrajina Španjolske koje čine tzv. *Euskadi* (Autonomnu pokrajinu Baskiju), te u susjednim područjima Francuske. Međutim, veća upotreba baskijskog je tek na sjeveru Autonomne pokrajine. Također se govori i u pokrajini Nafarroa, koja ima zaseban status i gdje je službeni u sjeverni dijelovima.

Baskijski se stoljećima povlačio pred romanskim jezicima, što se donekle zaustavilo u posljednje vrijeme.

Ne zna se granica ove regije u antičko doba, ali na temelju toponima i epigrafa može se zaključiti da se u doba Kristova rođenja se se protezao do rijeke Garonne na sjeveru (uključujući jugozapadnom dijelu današnje Francuska), barem do doline Aran istoku (sada gaskonjsko govorno područje Katalonije), uključujući i zemlje s obje strane Pirineja.[10] Južne i zapadne granice nisu uopće jasne.

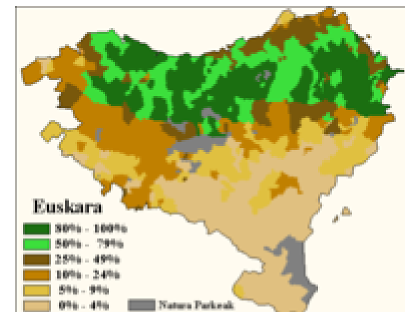
Dvojezični prometni znaci u francuskom dijelu Baskije

Rekonkvista je privremeno suzbila ovu tendenciju sužavanja kada su kršćanski gospodari pozvali sjeverne iberijske narode – Baske, Asturijance i "Franke" – na kolonizaciju novosovojenih posjeda. Baskijski jezik postao je glavni svakodnevni jezik, dok su ostali jezici poput španjolskog, gaskonskog, francuskog ili latinskog imali prednost u upravi i visokom obrazovanju.

Do 16. stoljeća baskijski govorni prostor je smanjen u osnovi na današnjih sedam pokrajina Baskije, osim na južnom dijelu Navare, jugozapadnom dijelu Álave i zapadnom dijelu Biskaje, uključujući i neke dijelove Béarna.[11]

Godine 1807., baskijski se i dalje govorio u sjevernoj polovici Alave – uključujući i njen glavni grad Vitoria-Gasteiz [12] te na velikom području u središnjoj Navari, ali u ove dvije pokrajine baskijski je doživio nagli pad koji ga je gurnuo prema sjeveru. U Francuskoj Baskiji, baskijski se još govorio u cijelom području, osim u Bajoni i nekim selima okolo uključujući i neke koje granične gradove u Béarnu.

U 20. stoljeću, međutim, uspon baskijskog nacionalizma potaknuo je rast interesa za jezik kao znak etničkog identiteta, te s uspostavom autonomnih vlada u Španjolskoj Baskiji, nedavno je napravila skroman povratak. U španjolskom dijelu, škole na baskijskom jeziku za djecu te baskijski nastavni centri za odrasle su donijeli jezik na područja kao što su Encartaciones u Biskaji i Ebro Ribera u Navarri, gdje se ne zna da se ikad prije govorio, a u Francuskoj Baskiji ove škole i centri su gotovo zaustavili opadanje jezika.

Na slici je prikazan postotak stanovništva koji zna baskijski.

Teze o povezanosti sa drugim jezicima

Danas ne postoji nijedan jezik srodan baskijskom. Jezikoslovci su, međutim, na osnovu gramatičkih sličnosti postavili nekoliko teorija o podrijetlu jezika. Prema tim teorijama baskijskom su srodnici sljedeći jezici:

- iberski – još jedan drevni jezik koji se nekada govorio na iberijskom poluotoku, pokazuje nekoliko sličnosti s akvitanskim i baskijskim
- gruzijski – veza baskijskog sa kartvelskim jezicima na jugu Kavkaza jezika koja je danas diskreditirana. Hipoteza je nadahnuta postojanjem Kavkaske Iberije
- vaskonski jezici – prema ovoj teoriji baskijski jezik je jedini preživjeli dio šire porodice vaskonskih jezika
- Sjeveroistočni kavkaski jezici – prema ovoj teoriji, koju je iznio francuski jezikoslovac Michel Morvan, baskijski je daleki srodnik ovih jezika poput čečenskog
- Dené-kavkaski jezici – na temelju mogućeg kavkaske veze, neki jezikoslovci, primjerice John Bengtson i Merritt Ruhlen, predložio uključujući i baskijski u Dene-Kavkasku natporodice jezika, ali ova predložena superporodica uključuje i jezike iz Sjeverne Amerike i Euroazije, i njeno postojanje je vrlo kontroverzno

Status

Baskijski je priznat u Španjolskoj u autonomnoj zajednici Baskiji te u dijelu Navare ima službeni status, ali ne i u Francuskoj. U francuskom dijelu Baskije baskijski jezik se rabi na dvojezičnim prometnim znacima, oglasima, radio-postajama i sl. No, u sudstvu, upravi se rabi isključivo francuski. Priznavanje i standardizacija jezika se zbila tek u 20. stoljeću.

Prisutnost na internetu

Godine 2004 0.1% internetskih stranica je bilo na baskijskom.

Osobine

Pismo

Baskijski se piše latinicom, u koju su slova *C*, *Q*, *V*, *W*, *Y* uključena, ali se ne koriste, osim kod zapisivanja stranih riječi i imena. Dodano je slovo *ñ*, a digrafi *dd*, *ll*, *rr*, *ts*, *tt*, *tx*, *tz* imaju posebno značenje.

Potpuna abeceda je:

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Ññ Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Glasovi

Glasovni sustav baskijskog se razlikuje od narječja do narječja, i pokazuje velike utjecaje susjednih romanskih jezika. Sustav standardnog narječja je sljedeći:

	bilabijalni	dentalni	alveolarni	palatalni	velarni	laringalni
ploziv	*p b*	*t d*		*tt -it- dd -id-*	*k g*	
frikativ	*f*	*s*				*h*

Sustav samoglasnika je vrlo jednostavan:

	prednji	srednji	stražnji
zatvoren	*i*		*u*
srednji	*e*		*o*
otvoren		*a*	

Izgovor

Većina baskijskih suglasnika se izgovara poput hrvatskih, no ima i nekih iznimaka:

x se izgovara kao hrvatsko ***š;***
z se izgovara kao hrvatsko ***s*** (zvuk nalik našem ***z*** ne postoji);
tz se izgovara kao hrvatsko ***c***;
tx se izgovara kao hrvatsko ***č '*** ili ***ć '***;
ts se izgovara kao hrvatsko ***c '*** ili kao umekšano ***ć ';***
il se izgovara kao hrvatsko ***ilj***;
in se izgovara kao hrvatsko ***inj***;

U baskijskom jeziku ne postoje sljedeći zvukovi koji se u hrvatskom bilježe znakovima: *dž, đ, v, z, ž.*

Gramatika

Podrobniji članak o temi: Gramatika baskijskog jezika

Baskijski je ergativni jezik.

Imenice i zamjenice

Glagoli

Većina baskijskih glagola ima perifrastičnu konjugaciju. To znači da se rečenice tvore po principu "nfinitiv + glagolski nastavak".

Glagolski nastavak u ovom slučaju označavao padež subjekta i objekta.

Primjeri: *ikusi* – "vidjeti";

Ikusten zaitut – "Ja te(be) vidim";

Ikusi zaitut – "Ja te(be) vidio/vidjela";

Ikusten nauzu – "Ti me(ne) vidiš";

Ikusi nauzu – "Ti si me(ne) vidio/vidjela".

Primjer glagola s običnom konjugacijom:

Hrvatski	Baskijski
biti	*izan, egon*
imati	*ukan*
doći	*etorri*
ići	*joan*
imati	*eduki*
znati	*jakin*

Poput romanskih jezika Iberskog polotoka baskijski ima 2 oblika glagola **biti**: *izan* i *egon*.

Uporaba oblika ***izan***

Identifikacija objekta/osobe: *Etxe hauek tenpluak* ***dira*** – "Ove kuća su hramovi".

Opisivanje značajki: *Etxe handia* ***da*** – "Kuća je velika" ili kakvoće: *Ibon pobrea* ***da*** **–** "Ibon je siromašan".

Nacionalnost: *John Amerikarra* ***da*** *eta ni Kroaziarra* ***naiz*** – "John je Amerikanac, a ja sam Hrvat"

Neosobni izrazi:

Beharrezko ***da*** – "Nužno je".

Kao pomoćni glagol biti u "*continuous*" obliku glagola: *Zu ikasten ari* ***zara*** – "Ti učiš"

Uporaba oblika ***egon***

Mjesto (lokacija): *Liburuak mahaian* ***daude*** **–** "Knjige su na stolu".

Privremeno stanje/okolnost: *Leihoa irekita dago* – "Prozor je otvoren".

Zdravstveno stanje: *Gaixorik* ***nago*** "Bolestan sam".

Rječnik

Baskijski posjeduje vrlo malo prijedloga već se takve konstrukcije zamjenjuju padežnim oblicima.

Upitne zamjenice kao u španjolskom imaju i jedninu i množinu.

"tko" = *nor* (jednina), *nortzuk* (množina):

- Nor zara zu? – "Tko si ti?";
- Nortzuk gara gu ? – "Tko smo mi?";

odakle = *nongoa*, *nongoak*.

Primjer nekoliko brojeva:

Baskijski pokazuje jasno Vigesimalni sistem (dvadesetorski sistem)

40 = 2 x 20, 60 = 3 x 20, 80 = 4 x 20, 90 = 4 x 20 + 10

1	bat	11	hamaika	10	hamar
2	bi	12	hamabi	20	hogei
3	hiru	13	hamahiru	30	hogeita hamar
4	lau	14	hamalau	40	berrogei
5	bost	15	hamabost	50	berrogeita hamar
6	sei	16	hamasei	60	hirurogei
7	zazpi	17	hamazazpi	70	hirurogeita hamar
8	zortzi	18	hemezortzi	80	laurogei
9	bederatzi	19	hemeretzi	90	laurogeita hamar
10	hamar	20	hogei	100	ehun

Dani u tjednu

hrvatski	baskijski
ponedjeljak	astelehen
utorak	astearte
srijeda	asteazken
četvrtak	ostiral
petak	ostegun
subota	larunbat
nedjelja	igande

Mjeseci u godini

hrvatski	baskijski
siječanj	Urtarril
veljača	Otsail
ožujak	Martxo
travanj	Apiril
svibanj	Maiatz
lipanj	Ekain
srpanj	Uztail
kolovoz	Abuztu
rujan	Irail
listopad	Urri
studeni	Azaro
prosinac	Abendu

Ostale riječi

Sintaksa

Narječja

Baskijski jezik ima nekoliko narječja:

Dijalekti baskijskog jezika

- biskajski dijalekt (bizkaiera);
- donjonavarski dijalekt (goinafarrera);
- gipuskoanski dijalekt (gipuzkera);
- ronkalski dijalekt (erronkariera);
- gornjonavarski dijalekt (behenafarrera; sjeverni i južni);
- suletinski dijalekt (zuberanski; zuberera). Do 2007. imao je status posebnog jezika[13];
- laburdinski (Navarsko-laburdinski dijalekt) Do 2007. imao je status posebnog jezika[14].

Izumrli:

- Alavanski dijalekt †.

Pidžini

U prošlosti je postojao broj pidžina na osnovi baskijskog ili pod utjecajem baskijskog. U 16. stoljeću baskijski moreplovci su koristili baskijsko-islandski pidžin u komunikaciji s Islandom.[15] U kontaktu sa domorodačkim stanovništvom oko rijeke sv. Lovrijenca nastao je baskijsko-algonkijski pidžin.[16]

Primjer teksta

Gure Aita *(Očenaš)*

Gure Aita, zeruetan zarena:
santu izan bedi zure izena,
etor bedi zure erreinua,
egin bedi zure nahia,
zeruan bezala lurrean ere.
Emaiguzu gaur
egun honetako ogia;
barkatu gure zorrak,
guk ere gure zordunei
barkatzen diegun ezkero;
eta ez gu tentaldira eraman,
baina atera gaitzazu gaitzetik.

Esklabu erremintaria (Joseba Sarrionandia)

Sartaldeko oihanetan gatibaturik
erromara ekarri zinduten, esklabua,
erremintari ofizioa eman zizuten
eta kateak egiten dituzu.
Labetik ateratzen duzun burdin goria
nahieran molda zenezake,

ezpatak egin ditzakezu
zure herritarrek kateak hauts deitzaten,
baina zuk, esklabu horrek,
kateak egiten dituzu, kate gehiago.

Rob Kovač

Zarobljen u kišnim šumama istoka,
doveli su te u Rim, robe,
i dali ti posao kovača,
i sad radiš lance.
Crveno željezo koje nosiš u peć
može se modelirati kako želiš,
možeš praviti mačeve,
da bi njima ljudi mogli lomiti lance,
ali ti, robe,
ti praviš lance, nove lance.

Baskijski jezici (1) Jezične porodice i jezici baskijski jezik
Baskijski jezici (od 2007. nepriznati) Jezične porodice i jezici navarro-labourdin, souletin

Vidi još

- Baski
- Španjolska
- Iberijski poluotok

Izvori

1. http://servicios.elcorreo.com/euskera/
2. http://www.buber.net/Basque/Euskara/
3. http://www.ei.ehu.es/p289-content/eu
4. http://www.aprendereuskera.com/Curso_de_Euskera_2009.pdf
5. http://asignoret.free.fr/eskuara.html
6. Mughal, Muhammad Aurang Zeb. 2012. Spain. Steven L. Denver (ed.), Native Peoples of the World: An Encyclopedia of Groups, Cultures, and Contemporary Issues, Vol. 3. Armonk, NY: M .E. Sharpe, str. 674-675.
7. A Student Grammar of Euskara, Jon D. Patrick &Ilari Zubiri Ibarrondo str. 20
8. Beginner's Basque, Wim Jansen,ISBN 0781809339, str. 25
9. Wim Jansen, str. 25
10. Zuazo, Koldo (2010). El euskera y sus dialectos. Zarautz (Gipuzkoa): Alberdania. str. 16. ISBN 978-84-9868-202-1.
11. Zuazo, Koldo (2010). El euskera y sus dialectos. Zarautz (Gipuzkoa): Alberdania. str. 17. ISBN 978-84-9868-202-1.
12. Zuazo, Koldo (2012). Arabako euskara. Andoain (Gipuzkoa): Elkar. p. 21. ISBN 978-84-15337-72-0.

13. Documentation for ISO 639 identifier: bsz (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=bsz)
14. Documentation for ISO 639 identifier: bqe (http://www.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=bsz)
15. Deen 1937.
16. Bakker 1987

Literatura

- Agirre Sorondo, Antxon. 1988. *Tratado de Molinología: Los molinos en Guipúzcoa*. San Sebastián: Eusko Ikaskunza-Sociedad de Estudios Vascos. Fundación Miguel de Barandiarán.
- Azurmendi, Joxe. 1997. "Die Bedeutung der Sprache in Renaissance und Reformation und die Entstehung der baskischen Literatur im religiösen und politischen Konfliktgebiet zwischen Spanien und Frankreich" In: Wolfgang W. Moelleken (Herausgeber), Peter J. Weber (Herausgeber): *Neue Forschungsarbeiten zur Kontaktlinguistik*, Bonn: Dümmler. ISBN 978-3537864192
- Bakker, Peter. 1987. A Basque Nautical Pidgin: A Missing Link in the History of Fu. *Journal of Pidgin and Creole Languages* 2(1):1–30.
- Bakker, Peter, et al. 1991. *Basque pidgins in Iceland and Canada. Anejos del Anuario del Seminario de Filología Vasca "Julio de Urquijo"*, XXIII.
- Deen, Nicolaas Gerard Hendrik. 1937. *Glossaria duo vasco-islandica*. Amsterdam. Reprinted 1991 in *Anuario del Seminario de Filología Vasca Julio de Urquijo*, 25(2):321–426.
- Hualde, José Ignacio. 1984. Icelandic Basque pidgin. *Journal of Basque Studies in America* 5:41–59.
- Morvan, Michel. 2004. Noms de lieux du Pays basque. Paris.

Vanjske poveznice

- Kraći hrvatsko-baskijsko rječnik (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:EU-HR-EU-rjecnik.pdf?uselang=hr)
- Aprender euskera-gramatički tečaj baskijskog dostupan za preuzimanje (http://www.aprendereuskera.com/Curso_de_Euskera_2009.pdf)**(šp.)**
- Opsežan tečaj na stranici sveučilišta Deusto (http://servicios.elcorreodigital.com/euskera/)**(šp.)**
- Ethnologue (14th) (http://www.ethnologue.com/14/show_language.asp?code=BSQ)
- Ethnologue (15th) (http://www.ethnologue.com/15/show_language.asp?code=eus)
- Ethnologue (16th) (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=eus)
- Wikipedija na baskijskom jeziku (https://eu.wikipedia.org/wiki/Azala)
- Basque: A language of Spain (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=eus) **(engl.)**